

7 februarie 1996

Nr.
23

22

plus
Supliment al revistei „22“

CONDIȚIA FEMEII ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

MONICA FONG

Problemele femeilor în politica tranziției

Ca urmare a economiei centralizate, femeile au devenit mai puțin egale decât bărbații în multe aspecte ale vieții economice și politice. În pofida retoricii oficiale a egalității, femeile erau concentrate în anumite sectoare de activitate și ocupau funcții care implicau răspunderi și salarii mai mici; deși exista un sistem bine pus la punct al proporțiilor femeilor în cadrul serviciilor legislative și publice, ele erau mai puțin reprezentate decât bărbații în poziții de decizie sau autoritate.

În România tranziția a adus în prim-plan și a intensificat diferența dintre bărbați și femei. Acum s-au evidențiat multe dintre aspectele ineficienței economice generate de problemele femeilor. Pe de o parte, acest lucru este chiar consecința tranziției, iar, pe de altă parte, tranziția însăși ne-a oferit posibilitatea de a pune în discuție unele teorii economice anterioare. Multe programe de protecție a femeii din perioada economiei centralizate nu mai sînt eficiente acum. Ele le limitează posibilitățile economice, pot încetini procesul tranziției și pot compromite egalitatea, menționată în constituție, dintre bărbați și femei.

Politica tranziției implică o nouă abordare a rolului femeilor și bărbaților, o nouă paradigmă. Ca și în alte țări, în tranziție, femeile din România trebuie să joace un rol activ în transformările economice care au loc. Altfel, riscă să rămână doar niște victime pasive care nu fac altceva decât să se plîngă.

Este nevoie, deci, să se acorde atenție problemei femeilor, nu numai pentru a le asigura un tratament egal cu bărbații, ci și pentru a înlătura orice bariere din calea unei funcționări eficiente a economiei de piață.

Aspectele principale ale problemelor femeilor sînt legate de:

1. piața forței de muncă; 2. politica socială, mai ales pentru tineri și vîrstnici; 3. sănătatea femeilor; 4. politica de dialog.

(Continuare în pagina II)

Problemele femeilor în politica tranziției

(Urmare din pagina 1)

1. Piața forței de muncă

Ea relevă o gamă întreagă de aspecte, toate provenind din diferențieri între bărbați și femei.

a) **Tendența de segmentare a pieței forței de muncă.** În perioada economiei centralizate femeile erau angajate mai ales în anumite sectoare, cu salarizarea cea mai scăzută. Erau angajați, de obicei, în industrii diferite și la nivele de responsabilitate și salarizare diferite. Deși ineficientă, această segmentare a fost absorbită la nivelul costului social. În prezent, ea afectează folosirea optimă a forței de muncă, nepunând în valoare nivelul superior de pregătire și calificările de care dispun femeile. După 1995, pentru o funcționare eficientă a pieței forței de muncă în Europa, a devenit o prioritate eliminarea diferențierilor datorate sexului în ceea ce privește locurile de muncă și salarizarea.

b) **Șomajul rămâne cel mai grav aspect în cadrul problemelor femeilor.** Deși se înregistrează o micșorare a discriminării, femeile continuă să reprezinte majoritatea șomerilor în România. În plus, ele întâmpină mari dificultăți în găsirea unui nou loc de muncă, dând cel mai mare procent în rândul șomerilor permanenți, al forței de muncă marginalizate, în pofida calificărilor superioare de care dispun. Pentru a împiedica consolidarea acestui fenomen social, este nevoie de inițierea unor programe active de identificare a noi locuri de muncă. De asemenea, programe pentru dobândirea unor noi calificări și pentru perfecționarea lor ca antreprenori.

c) **Restricțiile care în perioada economiei centralizate protejau femeile de locuri de muncă cu grad mare de pericolozitate trebuie înlocuite cu politici și programe de protecție a sănătății, pentru bărbați și pentru femei deopotrivă.**

d) **Prin diviziunea muncii în gospodărie femeile muncesc, în general, o zi în plus pe săptămână în comparație cu bărbații.** Astfel, se limitează, însă, timpul și energia de care femeile ar dispune pentru o activitate mai productivă. Este nevoie ca bărbații să se implice mai mult în munca de gospodărie și în creșterea copiilor, pentru a se reduce astfel efectele negative asupra forței de muncă feminine.

2. Politica socială

Principalele aspecte ale politicii sociale sînt îngrijirea copiilor și pensiile. Este necesar să se asigure accesul la creșe și grădinițe de bună calitate pen-

tru a permite părinților să muncească. Încurajarea inițiativelor particulare poate oferi părinților o posibilitate de alege mai largă și poate duce la îmbunătățirea calității serviciilor. Dar este esențial să se mențină subvențiile guvernamentale, și contribuția financiară să se facă în continuare în funcție de venit, pentru a asigura și accesul copiilor provenind din familii sărace, mai ales din familii cu un singur părinte, care în general este mama.

Alocațiile pentru copii (în funcție de venit, sau universale și impozabile), pot reprezenta un sprijin pentru protejarea copiilor femeilor sărace, dacă sînt indexate, astfel încît să țină pasul cu inflația. **Indexările** au o importanță deosebită pentru familiile cu un singur părinte, care sînt cele mai expuse sărăciei.

Nivelul de educație	femei	bărbați
Universitară	7,6%	8,2%
Liceală	47,1%	55,1%
Gimnazială	31,4%	26,0%
Primară	11,7%	9,4%
Nici una	2,1%	1,2%

Bugetele în scădere, combinate cu numărul crescînd al vîrstnicilor din România, vor determina, în viitor, reducerea cheltuielilor pentru pensii. Pensiile au deja un nivel scăzut, iar pensiile femeilor sînt mai mici decît ale bărbaților; cu toate acestea, majoritatea femeilor pensionare se descurcă. Pentru multe femei, în special în mediul rural, munca este o soluție importantă împotriva sărăciei. Este esențială prelungirea limitei de vîrstă pentru pensionare, astfel încît femeile să-și poată continua activitatea oficial și să nu fie excluse din cadrul forței de muncă la vîrsta de 50 sau 55 de ani; în același timp, se poate menține posibilitatea de a opta pentru pensionarea înainte de termen, cu pensii reduse, pentru aceia care doresc să lucreze doar jumătate de normă sau la domiciliu.

3. Sănătatea femeilor

România are una dintre cele mai ridicate rate ale mortalității din Europa; aceasta continuă să se datoreze în cea

mai mare parte **avorturilor.** Pentru avorturi, în România se cheltuie și o parte neobișnuit de mare a resurselor publice și private destinate sănătății. A sosit timpul ca principala metodă de control al natalității să nu mai fie avortul. Este necesară direcționarea unor resurse mai mari către educația pentru **planning familial, folosirea anti-concepționalelor** și a altor metode anti-concepționale moderne, menținînd avortul ca măsură de rezervă.

4. Politica de dialog

Vechele modele socialiste de protejare a femeilor, considerate a fi o categorie vulnerabilă, trebuie să fie înlocuite de un model care să prezinte femeile ca agenți ai schimbării, care să participe activ la procesul tranziției către economia de piață, în concordanță cu egalitatea constituțională de care dispun. S-a înregistrat un declin accentuat în reprezentarea femeilor în politică: doar 3,4% din femei în Parlament. **Cercetarea și participarea** sînt două aspecte de cea mai mare importanță în promovarea problemelor femeii în politica de dialog.

Pentru a informa în legătură cu alegerea politicii, este necesară o **cercetare empirică cuprinzătoare a problemelor** femeii în România în perioada tranziției; sprijinirea cercetării, schimbările de programe, ateliere și conferințe în acest domeniu, care să creeze o bază de cunoaștere în România, rămînd elemente necesare, dar nu suficiente, pentru aducerea problemelor femeii în cadrul politicii tranziției. O mai largă **participare a femeilor în societatea civilă**, adică în cadrul comunității, al organizațiilor neguvernamentale, asociațiilor profesionale, partidelor politice, precum și în cadrul alegerilor parlamentare prezintă o importanță egală pentru dezvoltarea democratică și tranziția economică.

Elementele esențiale rămînd eforturile la nivel național și local, dar donatorii, bursele pentru cercetare, bursele de studiu, atelierele, schimbările de programe și parteneriatele cu alte țări pot fi de asemenea de mare folos.

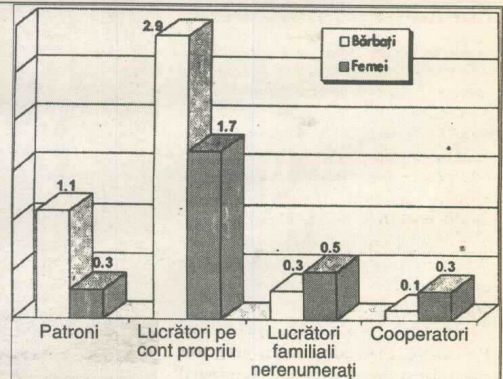

Foto: Constantin Văduva

Femeile din industrie

Printr-o estimare, numai 27% dintre femei sînt ocupate în sectorul secundar (25,4% în activități industriale și 1,6% în construcții). În ultimii șase ani și-a făcut apariția un nou fenomen: comprimarea populației feminine ocupate în industrie, fenomen contrar celui de expansiune, caracteristic deceniilor opt și nouă. Într-o optică pozitivă, ocuparea în industrie oferă femeilor accesul la o muncă salarizată și la o inserție socio-economică mai puternică. În realitate însă, șansele lor de a se integra în toate meseriile și ramurile industriale nu au fost egale cu ale bărbaților. Așa se face că le găsim concentrate mai ales în acele ramuri considerate în declin (industria confecțiilor, a textilelor, a pielăriei și încălțămintei, alimentară, a băuturilor și tutunului), în care salariile plătite sînt mici, cu mult sub media pe economia națională.

Fenomenul mai sus menționat este rezultatul a doi factori conjugați: dezvoltarea agriculturii și a serviciilor, pe de o parte, explozia șomajului în societățile manufacturiere, pe de altă parte. Acestea din urmă au fost primele atinse de recesiunea economică indusă de reformă, dată fiind extrem de lentă rolul restructurării. Pentru că în industrie privatizarea reală este încă un obiectiv aparținînd viitorului – în martie anul acesta 80,6% din populația ocupată în industrie se afla în sectorul public – și deoarece, începînd cu 1992, statul a redus treptat subvenționarea întreprinderilor sale, acestea au procedat la concedieri în masă. Fiind majoritate în acele activități în care tehnologiile sînt învechite, avînd un nivel de calificare profesională mai scăzut, femeile au ajuns primele sub incidența șomajului în care, odată intrate, au mult mai mici șanse să iasă decît bărbații.

Rata șomajului este de regulă mai mare la femei decît la bărbați, dar atinge o culme în cazul femeilor provenind din industrie.

Pentru femeile din România de azi, a lucra în industrie nu înseamnă însă numai un nivel scăzut al siguranței locului de muncă și al câștigurilor, șanse de perfecționare/recalificare reduse, ci și un program de lucru extrem de rigid.

În industrie, statutul profesional predominant al femeilor este cel de salariate (97,3%). În ceea ce privește restul categoriilor, un procent foarte mic (1,7%) îl constituie lucrătoarele pe cont propriu și numai 0,3% sînt patroane. Inițiativa privată, ca formă a ocupării, își găsește în industrie, și cu deosebire printre femei, cea mai slabă reprezentare.

(Diñ nr. 6/decembrie 1995 al buletinelui informativ „Participarea femeilor la dezvoltare”)

• coafură • cosmetică • manichiură •

BS Beauty Salon
Bd. Dacia 35
București
Tel/Fax 211.65.91

Deviza noastră:
clienta să plece de la noi cu zîmbetul pe buze
25 de angajați vă așteaptă pentru a vă ajuta să fiți mai frumoasă
Directoare: Fila Pareșcuroa

Uniunea Europeană nu este implicată direct în „politicile de șanse egale” între femei și bărbați. Programul PHARE în România nu are acțiuni specifice legate de femei; dar în mai multe programe există o asemenea dimensiune, chiar dacă neexplicită. Într-un program ce cuprinde acțiuni împotriva șomajului sînt prevăzute oportunități ce pot fi exploatate, cu multă energie și cu multă insistență, de un lobby al femeilor pe plan local. Dar, fie că vorbim de ocuparea forței de muncă, servicii sociale sau sănătate, există o presiune asupra noastră, a reprezentanților UE, din partea Parlamentului Europei, unul dintre cei mai importanți aliați ai lobby-ului feminin, pentru urmărirea „modului în care se asigură o relație echilibrată între femei și bărbați”. Cunoașteți, desigur, retorica despre pregătirea de aderare la UE, declarația de la Snagov semnată de toate partidele politice, promisiunea apropierei de legislația Uniunii Europene, la care România s-a angajat, *Cartea Albă* (un ghid al celor mai importante legislații care se ocupă de deschiderea economiei de piață către o economie unică europeană). În această *Carte Albă* se face referire la o anumită parte din legislația UE despre „tratarea egală față de femei și bărbați”. Există două articole din legislație pe care ar trebui să le cunoașteți. Este vorba, în

KAREN FOGG Promovarea șanselor egale în Europa

primul rînd, despre principiul egalității salarizării bărbaților și femeilor. Pentru o muncă de valoare egală trebuie să se elimine orice discriminare pe motive de sex. În interiorul unei întreprinderi, un patron nu poate să evite o salarizare egală spunînd, de pildă, că slujba unei secretare este mai puțin importantă decît cea a unor oameni de întreținere bărbați. Este interesant să ne gîndim la aplicarea acestui principiu în România. Celălalt articol este un cadru legislativ despre principiul egalității dintre bărbați și femei, privitor la instruirea profesională, promovare și condiții de muncă. În țările Uniunii Europene, de pildă, nu este legal să publici

un anunț despre o slujbă vacantă, spunînd că este pentru un bărbat, sau să anunți că se caută femei care să devină secretare. Anunțurile publicate în țările europene spun că se caută candidați, fie bărbați, fie femei, pentru postul de secretară, șofer etc. Impresia mea este că, pe măsură ce în România se dezvoltă economia de piață, încep să se dezvolte și aici anumite caracteristici care în UE existau acum 30 de ani. Este interesant pentru dvs. să știți care vor fi aceste obligații în România. Sînt multe programe pentru promovarea șanselor egale, care pot fi de folos, în special pentru organizațiile neguvernamentale. Într-o zi, cînd veți fi elaborat niște idei, sper că va fi vorba despre un program PHARE (realizat împreună cu Ministerul Muncii) despre șansele egale, care ar putea să se bazeze pe supervizarea unor proiecte pilot (șomaj), dar și operațiuni *public relations* pentru încurajarea unei gîndiri mai deschise despre ceea ce numim împărțirea responsabilităților familiale și profesionale. O asemenea problematică se adresează atît jumătății masculine a populației, cît și jumătății feminine.

(Intervenție la Seminarul *Gender in the Romanian Transition*, 22 noiembrie 1995)

MARIA ȘANDOR

Două ipostaze ale femeii în perioada de tranziție

Dintre problemele acute identificate în ultimii doi ani de Proiectul PNUD/PFD, cu care se confruntă societatea românească, două tipuri au generat programul PNUD de „Dezvoltare antreprenorială pentru femei”. Scopul acestei inițiative desfășurate pe parcursul unui an (1995) a fost de a testa căi și mijloace pentru dezvoltarea și încurajarea competențelor femeilor, în vederea implicării lor în activități noi, specifice economiei de piață.

refuzat ideea că se poate porni o afacere din spirit de imitație.

Rugate să creioneze un profil model al femeilor, participantele au identificat trăsături ca tenacitatea, capacitatea de asumare a responsabilităților, nivelul ridicat de educație, capacitatea de a lucra cu oamenii, ca tot atîtea oportunități care trebuie exploatate social și individual. Ele au identificat și punctele slabe ale femeilor: absența profesionalismului în planificarea și derularea afacerilor; inabilitatea în a face față eșecului; inabilitatea în asumarea

riscului; incapacitatea de a accepta pierderea reputației dobîndite în cursul exercitării profesiei anterioare; lipsa curajului.

Participantele au declarat că, în urma seminariilor, au obținut noi idei de afaceri, informații utile, curajul de a continua aplicarea în afaceri, îmbunătățirea aptitudinilor manageriale, identificarea unor noi strategii de marketing, precum și construirea unor relații de afaceri importante și a posibilității de activitate în rețea. Cîteva din participantele la primele seminarii, care au înregistrat un salt semnificativ al cifrei de afaceri și al profitului, au fost invitate să împărtășească din experiența succesului lor celor în curs de instruire. După o cunoaștere și o evaluare reciprocă, participantele la aceste seminarii au constituit asociații locale de femei întreprinzătoare și au decis să se întâl-

nească în continuare pentru a evalua oportunitățile identificate ulterior și a hotărî asupra acțiunilor comune.

Principalul merit al acestui program este că a dovedit că există un remarcabil potențial feminin de dezvoltare antreprenorială pe care, cu un minim de organizare, profesionalism și interes, România îl poate utiliza.

Întrebarea care rămîne este cine, cînd și în ce mod va fi interesat să fructifice aceste resurse?

Femei cu studii superioare aflate în șomaj

„În București se află în jur de 840 de femei, absolvente ale învățămîntului superior, înregistrate ca șomere pe termen lung. Majoritatea acestor femei sînt tinere, au copii, au luat concediul pentru copii și și-au pierdut slujba. Cele mai multe sînt inginer. Ele aspiră la ceva, dar nu au curajul de a căuta alternative și nu știu cum se pot pune în aplicare niște idei de afaceri”.

În cadrul proiectului PNUD/PFD au fost organizate 6 seminarii de instruire de cîte o săptămînă pe tema: „Dezvoltarea unor idei de afaceri și punerea lor în aplicare”, la care au participat 107 absolvente de învățămînt superior aflate în șomaj. Scopul programului a fost să ajute aceste persoane să-și recîștige încrederea în ele însele, să-și evalueze potențialul de creativitate și inovație, să le încurajeze să persevereze în opțiunile lor, să le dezvolte capacitatea de testare a ideilor de afaceri și să le ofere informații la zi despre oportunități de finanțare existente.

Aceste femei au renunțat la pasivitate și inerție. Principala barieră rămîne însă lipsa sprijinului financiar și material. Printre alternativele identificate de către participante pentru depășirea dificultăților se află și recomandarea făcută Ministerului Muncii și Protecției Sociale de a oferi, în loc de ajutor de șomaj, șansa de a beneficia de capital inițial pentru începerea unei afaceri, acordat din fondul pentru șomaj.

Femei întreprinzătoare

„Prea puține femei care și-au asumat riscul de a începe o afacere pe cont propriu beneficiază de programe concepute în vederea stimulării capacității și a talentului în conducerea unei mici afaceri; puține femei de afaceri găsesc informații de ultimă oră privind oportunități de finanțare și despre condițiile de participare pentru a le obține; multe femei doresc independența economică, dar foarte puține au curajul de a iniția propria lor afacere”.

Acestei probleme, proiectul PNUD/PFD i-a adresat un program concretizat într-o serie de 7 seminarii de pregătire în domeniul înființării de întreprinderi mici și mijlocii. La aceste seminarii au participat 190 de femei din șase orașe. Peste 100 aveau deja propria lor companie înființată cu 2-3 ani în urmă, celelalte mărturisind că sînt indecise, dar operînd în calitate de angajat fie la firme particulare, bănci sau Camerele de comerț.

Principala motivație a acestor femei pentru a începe o afacere este dorința de a deveni independente. Premisa de la care au plecat este că independența economică duce la libertatea de gîndire și de acțiune. Semnificativ este și faptul că toate femeile au

Foto: Constantin Văduva

ARNTRAUD HARTMANN

Discriminarea femeilor este în

Interviu realizat de GABRIELA ADAMEȘTEANU

• Problemele femeilor se rezolvă mai bine dacă la masa discuțiilor se află și femei nu doar bărbați • Femeile care lucrează în agricultură sînt dezavantajate, pentru că proprietățile lor mici nu sînt incluse în economia monetară • Anii petrecuți în România au reprezentat pentru mine o experiență unică și interesantă • Banca Mondială consideră că femeile sînt mai slab reprezentate în lume în posturi de conducere, ceea ce este și nedrept și neavantajos din punct de vedere economic • În întreprinderi, în politică, în conducere, femeile au dovedit o mai mare capacitate de comunicare și de creare a consensului • Programele Băncii Mondiale sprijină crearea micilor întreprinderi conduse de femei, cu facilități pentru obținerea de credite •

În ce fel se implică Banca Mondială în asigurarea unor șanse egale femeilor și bărbaților în epoca de tranziție?

Fiind o instituție esențialmente economică, Banca Mondială analizează din punct de vedere economic problematica femeii în procesul de dezvoltare. Bineînțeles că, discutînd rolul femeii în societate, ajungi inevitabil la problema drepturilor egale între femei și bărbați și la problematica drepturilor omului. Din punct de vedere economic, lucrurile sînt clare: femeile constituie o jumătate din populația globului și, ca atare, au un rol foarte important. Tot atât de clar este și faptul că, în diverse țări, multe intervenții, adesea sprijinite de o politică publică, îi favorizează pe bărbați. De pildă, cînd într-o țară se introduce o inovație tehnologică, ea este inițial direcționată către bărbați, iar femeile sînt ignorate. Măsurile discriminatorii împotriva femeilor s-au dovedit însă a fi în defavoarea procesului de dezvoltare a economiei. Femeile pierd posibilitatea de a participa la progresul economic, iar izolarea lor are efecte negative asupra familiei, în special asupra copiilor, a generației viitoare. Noi, cei din Banca Mondială, credem că abordarea adecvată a rolului femeii în dezvoltarea economică constituie un subiect foarte important.

Dublul rol al femeilor – în viața de familie și în cea profesională – le-a dezvoltat eficiența și capacitatea organizatorică

Această implicare presupune și susținerea femeilor pentru o mai bună reprezentare a lor în posturi de conducere?

Da, într-adevăr, Banca Mondială crede că femeile trebuie sprijinite, deoarece, în lume, femeile sînt mai slab reprezentate în pozițiile de conducere

re. Noi nu ne implicăm în detaliile unor numiri, dar credem că este important să sprijinim ideea necesității unei reprezentări semnificative. Chiar în cadrul Băncii Mondiale, cam cu trei ani în urmă, conducerea a luat o hotărîre importantă: ca femeile să fie mult mai bine reprezentate la nivelele mai înalte de conducere. Și și-a făcut publică această poziție. Avem un raport special asupra statutului femeilor în Banca Mondială, precum și o monitorizare anuală a progresului înregistrat chiar în Banca Mondială în atingerea acestor obiective. Pentru a sublinia importanța pe care Banca Mondială (pe care eu o reprezint) o acordă rolului femeilor în dezvoltarea economică, aș dori să menționez că noul președinte, d-l Wolfensohn, este foarte implicat în agenda discuțiilor pe această temă. El însuși a condus delegația Băncii Mondiale la Conferința de la Beijing, unde a ținut un discurs important. Ulterior, am avut în Banca Mondială o conferință în care s-a discutat agenda de la Beijing, și la care au luat cuvîntul vorbitori importanți, ca d-na Hillary Clinton. Nu există nici o îndoială că problema se va bucura de aceeași atenție și în anii următori.

Care sînt calitățile necesare unei femei pentru a ocupa o poziție de decizie? Există calități specifice, care îi diferențiază pe bărbați și femei pentru aceste poziții specifice sau pentru o carieră politică?

Din principiu, nu doresc să subliniez deosebiri, ci faptul că atât femeile, cît și bărbații pot avea calitățile necesare unui bun lider. Totuși, în majoritatea țărilor există, pînă în prezent, presupunerea că bărbații conduc mai bine instituțiile. Presupunerea este clar demonstrată de faptul că majoritatea liderilor, a managerilor, fie în afaceri, fie în politică, fie în sectoarele sociale, sînt bărbați. Noi o punem însă la îndoială și dorim să contribuim la schimbarea ei. Se discută la această oră în lume și că femeile-lider aduc în munca de conducere

anumite calități foarte utile, de pildă capacitatea de a construi un consens, de a comunica. În special în SUA, se subliniază faptul că femeile au arătat adesea, în întreprinderi, în politică, în conducerea socială, o mai mare capacitate de integrare și de comunicare decît cea opusă, de fragmentare și de provocare a unui conflict. Fără îndoială, aceasta este o calitate importantă, care trebuie susținută. Aproape în toate țările, femeile au un rol dublu: au grijă de gospodărie, de familie și, în același timp, în multe țări, lucrează potrivit capacității lor profesionale, contribuind la venitul familiei. Această presiune dublă asupra femeii, care în mod obișnuit nu există și în cazul bărbatului, constituie adesea o adevărată școală, determinînd la o femeie trăsături prețioase pentru poziții de conducere, cum sînt buna organizare și eficiența. Deseori, mai ales în SUA, unde dezbaterile asupra acestor probleme sînt destul de avansate, anchetele au arătat că femeile manageri au o eficiență deosebită în utilizarea timpului, în atingerea obiectivelor și, în același timp, în continuarea rolului lor de a-și îngriji copiii și gospodăria. Dar, cum am mai spus, o calitate deosebită la o femeie-lider este capacitatea de a comunica, de a conlucra pentru atingerea unor obiective comune și de a exprima compasiune și interes pentru ființa umană – ca individ, nu doar ca o problemă tehnică.

Este rolul instituțiilor de dezvoltare de a sprijini șansele egale între femei și bărbați

În România s-a vorbit mult despre egalitatea dintre bărbați și femei, dar nimeni nu crede, de fapt, că femeile pot fi egale cu bărbații. S-a spus că motivele rezidă, în parte, chiar în educație. Ce credeți că diferențiază „egalitatea de

șanse“ între bărbați și femei în societățile de tranziție (ca a noastră) față de cele occidentale?

Experiența noastră a fost surprinzătoare. Cînd țările est-europene și din fosta Uniune Sovietică au aderat la Banca Mondială, am fost convinși că problema femeii în aceste economii nu va fi un subiect care să ne solicite multă atenție, deoarece se știa în toată lumea că fostele țări socialiste promovaseră egalitatea dintre bărbați și femei. Totuși, după ce am aflat mai multe, am realizat că femeile din aceste țări sînt clar dezavantajate. Ne-a devenit evident că există o ațitudine diferită și inegală față de cele două sexe, că femeile au de suportat mult mai mult povara muncii, că participarea bărbaților la treburile gospodăriei nu este acceptată. În plus, a devenit clar că, din cauza condițiilor de tranziție, care au fost și continuă să fie foarte dificile, problemele cu care se confruntă femeile sînt mult mai mari decît în alte țări. Și reprezentarea politică a femeilor în corpurile legislative sau în guvern s-a dovedit a fi foarte slabă. Din experiența mea personală, pot să spun că în majoritatea țărilor unde am lucrat (în special în America Latină) mult mai multe femei erau reprezentate la nivelele înalte ale guvernelor decît în țările est-europene. Ni se pare clar că situația se degradează, ceea ce este regretabil. Am petrecut ceva timp pentru a analiza efectele politicii de tranziție, care implică o reducere a venitului într-o anumită perioadă de timp, un șomaj mai mare, o mai mare nesiguranță în activitatea economică, ceea ce stresează atît femeile, cît și întreaga familie. În majoritatea țărilor est-europene și din fosta Uniune Sovietică, femeile rămîn în șomaj timp mai îndelungat, sînt angajate în slujbe plătite cu salarii mai mici, sînt mai puțin mobile pe piața muncii și, deci, suportă mai mult din povara costului procesului de ajustare decît bărbații. Este, evident, o greșeală, de vreme ce femeile au un rol dublu, implicîndu-se atît la locul de muncă, cît și în responsabilitățile față de familie. Ele și-au dovedit astfel capacitatea de a se adapta repede, de a-și face timp pentru a învăța noi deprinderi. Am găsit aici grupuri de femei foarte flexibile, foarte dispuse la schimbări. Adesea, femeile sînt cele care inițiază mici întreprinderi. Femeile sînt foarte bine reprezentate în sectorul serviciilor, în formare în țările Europene de Est și din fosta Uniune Sovietică (inclusiv în activitatea bancară). Dar, în general, ele sînt dezavantajate, în principal din cauza multiplelor responsabilități care nu le permit să-și schimbe, de exemplu, localitatea unde lucrează. Credem de aceea că instituțiilor de dezvoltare le revine sarcina de a acorda atenție acestor probleme și de a le sprijini prin intervențiile lor.

defavoarea dezvoltării economice

„Women's intervention“: sprijin pentru creșterea rolului femeilor în procesul de dezvoltare

Care sînt acțiunile specifice ale Băncii Mondiale de sprijinire a acestor procese?

Noi avem intervenții care au scopul precis de a sprijini rolul femeilor în procesul de dezvoltare. Astfel, în proiectele pentru sectorul social, învățămînt, sănătate, protecție socială, calificare, recalificare, se urmărește ca și femeile să beneficieze de măsurile de sprijin privind: recalificarea, capacitatea de a căuta noi slujbe, sprijin pentru noi profesii. De o atenție specială trebuie să se bucure educația fetelor în învățămîntul primar, gimnazial și liceal. Pentru că este clar că educația și ceea ce se petrece în școală, în universitate, modelează atitudinea femeilor față de viață. Sînt foarte importante și proiectele privind locuințele, maternitățile, privind îngrijirea mamei și a copilului, pentru că ele asigură baza unei sănătăți bune în viitor. Deseori, am văzut că în țările din Europa de Est maternitățile au fost neglijate. Pe de altă parte, avem proiecte care sprijină în mod special crearea de mici întreprinderi conduse de femei, printr-o schemă de credit foarte cunoscută (Grameen Bank), care inițial a fost introdusă în Bangladesh și care a devenit apoi cunoscută în toată lumea. Ea se aplică chiar în țări mai avansate, unde femeile au acces la credite pentru dezvoltarea de întreprinderi mici. Se poate, desigur, pune întrebarea: de ce femeile? Cercetarea și experiența ne-au arătat că de obicei femeile sînt excluse în afara sectorului bancar. De obicei, bărbații sînt cei care conving o bancă să le acorde un credit; astfel că o femeie care dorește să înceapă o întreprindere mică, în aproape toate țările lumii, întâmpină greutăți. Pentru a le învinge, crearea unei facilități financiare specifice folosite exclusiv sau în special de către femei s-a dovedit un instrument foarte eficient. Mai există multe alte intervenții posibile, de pildă în agricultură, unde adesea femeile joacă un rol important. Dacă avem proiecte pe agricultură (sprijinirea pieței, a infrastructurii), încercăm să ne asigurăm că femeile vor beneficia de ele și că nu vor suporta efecte negative.

Ne dăm seama că problemei rolului femeilor în economie nu i se acordă importanța cuvenită în România

Care sînt problemele specifice ale României? De pildă, în agricultură, femeile se află într-o situație cu totul specială, așa cum pot vedea și cititorii noștri din articolul doamnei Ana Maria Sandi.

Problemele cu care se confruntă România sînt foarte asemănătoare cu problemele celorlalte economii în tranziție. În trecut s-a pus accent pe promovarea femeilor, dar nu s-a realizat o egalizare reală, iar acum, în cadrul procesului tranziției, femeile

cere. După cum am mai spus, este important ca o țară să aibă femei la nivel de conducere, deoarece nici o țară nu-și poate permite să nu beneficieze de aportul femeilor aflate în poziții de conducere. Pe de altă parte, există, astfel, șanse sporite ca problemele specifice femeilor să fie luate în considerare în procesul politic, economic și social. Problemele femeilor sînt mai bine rezolvate dacă ele se află la masa discuțiilor decît dacă discuțiile sînt purtate doar între bărbați. Cred că experiența țărilor vest-europene și a Statelor Unite indică acest lucru. După cum ați menționat, România prezintă o situație deosebită în sectorul agricol, în care femeilor le revine cea mai mare parte a muncii care se des-

programe specifice pentru femei. Cu toate acestea, în proiectele aflate în desfășurare, există componente concentrate asupra femeilor. În acțiunile noastre viitoare, intenționăm să aducem problematica femeilor în discuțiile la nivel guvernamental, ca parte a politicii sociale românești, astfel încît noi toți să conștientizăm mai profund necesitatea de a o reflecta în strategiile politice.

Credeți că se vor vedea rezultatele acestor eforturi la următoarele alegeri sau va trebui să mai așteptăm cîțiva ani?

Nu am poziția necesară ca să pot comenta acest subiect: Banca Mondială nu se implică în probleme specifice de reprezentare. Natura Băncii Mondiale (care este o bancă de dezvoltare economică) îi limitează mandatul în abordarea anumitor subiecte. Președintele Wolfensohn are intenția de a sprijini în continuare această linie și sperăm că, acordîndu-i importanța cuvenită în cadrul propriei noastre instituții, trimitem un semnal important partenerilor cu care lucrăm.

Considerați că ar fi necesar să avem un minister pentru problemele specifice ale femeilor?

Problemele femeilor există în toate segmentele sociale și nu pot fi acoperite de un singur minister de resort, cum ar fi agricultura, educația sau industria. În țările care au o politică socială bine conturată, există mecanisme de coordonare în ceea ce privește rolul femeii. În unele țări, aceste mecanisme sînt reprezentate printr-un minister, dar nu este neapărat nevoie să fie așa. De fapt, ministerele nu s-au dovedit totdeauna foarte eficiente în abordarea problemelor femeii. În general, se simte nevoia unui mecanism de coordonare foarte vizibil la nivele guvernamentale înalte.

Care sînt impresiile dumneavoastră despre România după anii petrecuți aici?

Am venit pentru prima oară în decembrie 1990, pentru a răspunde de primele proiecte ale Băncii Mondiale după Revoluție. Am avut astfel posibilitatea să văd schimbările petrecute de-a lungul anilor și efectele lor asupra populației; a fost pentru mine o experiență unică, pentru care sînt foarte mulțumit. Este clar că în astfel de împrejurări te atașezi mult de o țară. A fost o experiență emoționantă: atunci cînd am venit aici, în iarna 1990-1991, a iarnă foarte grea, am văzut suferința populației din România și felul în care încearcă să facă față dificultăților tranziției. Mă simt privilegiată pentru că am avut posibilitatea de a fi în România într-o perioadă de timp interesantă, imediat după Revoluție și pînă acum. Cred că în timpul acestor ani am învățat să iubesc și să apreciez această țară sub toate aspectele sale. Așa că părăsesc România cu mulțumirea că am fost aici într-o perioadă specială și cu sentimentul că am cunoscut o țară cu o cultură foarte deosebită, care merită efortul de a o cunoaște și aprecia.

par să sufere mai mult decît bărbații. Ne dăm seama că această problemă nu este discutată prea des în România, cadrele de conducere din politică, afaceri etc. nu-i acordă nici o importanță. Cu siguranță, problemele femeilor sînt considerate mai puțin importante aici decît în Europa de Vest sau în Statele Unite. Deci este important ca, atunci cînd se formulează politici sociale, aceste probleme să fie scoase în evidență, astfel încît să se poată sprijini funcția dublă a femeii în domeniul profesional și în universul familial. Este clar că România are astăzi puține femei la nivel de condu-

șăoară pe proprietăți mici. În acest mod, ele sînt dezavantajate, pentru că rezultatul muncii lor este consumat în gospodărie. În sectorul agricol se poate vedea o dezvoltare a fermelor mari, care devin profitabile, se modernizează, în timp ce proprietățile mici rămîn la nivelul subsistenței. Statului și Băncii Mondiale le revine rolul să asigure un sprijin dirijat și către femeile care muncesc pe proprietăți mici, astfel încît să se realizeze un progres al integrării economiei de subsistență în cea monetară, iar femeile care muncesc pe aceste terenuri să beneficieze de el.

Care vor fi activitățile Băncii Mondiale în domeniul sprijinirii femeilor în România?

Tocmai am finalizat un raport, o analiză a rolului femeilor în România, pe care intenționăm să-l punem la dispoziția oficialităților române și a grupurilor interesate. Pe baza lui și a altor acțiuni întreprinse în ultimele luni, intenționăm să formulăm o strategie și anumite programe de intervenție avînd ca scop specific sprijinirea femeilor în domeniul educației și micșorarea efectelor negative ale tranziției asupra femeilor și asupra familiei. În acest moment, nu avem

Șanse egale pentru femei

Marți 6 februarie 1996 a avut loc seminarul „Șanse egale în procesul dezvoltării” organizat în cadrul Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare/ „Participarea femeilor la dezvoltare”, cu sprijinul financiar al *British Know How Fund*. Seminarul a fost structurat în următoarele secțiuni: I. „Problematică de gen în procesul dezvoltării”; moderator Maria Șandor, coordonator al proiectului PNUD/PFD.

II. „Strategii pentru șanse egale în procesul dezvoltării”; moderator Ana Maria Sandi, șef proiect Banca Mondială.

III. „Drepturile femeilor”; moderator Rodica Stănoiu, secretar de stat Ministerul muncii și protecției sociale.

IV. „Femeile și viața publică”; moderator Virginia Gheorghiu, expert în relații publice.

La seminar au participat și membrele delegației Comisiei Naționale a Femeilor din Marea Britanie.

ANA MARIA SANDI

Condiția femeilor care lucrează în agricultură

Întrebări aparent fără legătură cu subiectul

Un prieten dirijor, la curent cu ideile mele „feministe”, mă combate amical: am auzit eu vreodată de existența unei femei-dirijor de marcă? Nu, răspund eu, ușor jenată. Un mai tânăr colaborator este și el sceptic, întrebându-mă dacă doresc cumva ca femeile să devină preoți. Nu, replic eu la înțeleală, nu asta mă preocupă! Eu sînt îngrijorată de viața femeilor care trebuie să facă față la trei „norme”: slujba, gospodăria și îngrijirea copiilor și bătrînilor. Mă interesează ca femeile să aibă șanse egale cu bărbații, ceea ce, într-o competiție, înseamnă a avea aceeași linie de start. Mă mai interesează ca resursele umane reprezentate de femei să nu fie irosite, ci să fie folosite inteligent, spre binele întregii societăți. Altfel spus, mă preocupă respectarea unor drepturi și folosirea unui potențial.

Și totuși, un gînd nu îmi dă pace: oare este posibilă schimbarea în bine a situațiilor descrise în continuare, atîta timp cît chestiunea femeilor dirijor sau preot este considerată a fi extravagantă și oricum nerelevantă?

Situații similare

Recent, pentru elaborarea unei lucrări privind situația femeilor care lucrează în agricultură (în cadrul unui proiect PHARE), s-au realizat o serie de studii de caz. Cu sprijinul unor studenți sociologi de la Universitatea din București și a organizației neguvernamentale de femei din Tîrgu Frumos, s-a „radiografiat” viața femeilor din mai multe sate. Surpriza a constituit-o similitudinea descrierilor, deși observațiile și interviurile aleatoare s-au făcut în zone istorice diverse, avînd culturi și grade de civilizație diferite. Spre exemplificare, ofer cîteva din informațiile obținute.

I.D. are 45 de ani, este căsătorită, are 10 copii, muncește la cîmp (1 ha de pămînt arabil), în grădina de lingă casă și crește animale. Produsele agricole obținute sînt consumate în totalitate în gospodărie. Soțul, salariat, o ajută la munca cîmpului atunci cînd poate, cel mai adesea la sfîrșit de săptămîna. De mare ajutor la munca cîmpului îi este băiatul cel mare, de 11 ani. Ceilalți copii vîd unii de alții cît timp mama este plecată la muncă.

Profilul unei zile obișnuite de muncă a unei femei (I.D.) dintr-un sat al județului Iași:	
5.00–6.00	sculare, pregătire mic dejun pentru copii și soț care pleacă la serviciu
6.00–7.00	hrănit animale, îngrijit copii
7.00–12.00	muncă la cîmp
12.00–14.00	întors acasă, pregătire prînz și pregătire copii pentru școală
14.00–19.00	muncă la cîmp
19.00–20.00	hrănit și îngrijit animale
20.00–21.00	pregătire cina, îngrijit copii
21.00–23.00	diferite treburi gospodărești
23.00	culcare

M.A. are 39 de ani, este căsătorită (soțul este muncitor navetist), are 5 copii. A urmat 10 clase și o școală profesională. După ce a fost trimisă în șomaj, a devenit „lucrător cu ziua”. Nu posedă pămînt, crește animale.

Profilul unei zile obișnuite de lucru a unei femei (M.A.) dintr-un sat al județului Dîmbovița:	
5.30–6.30	sculare, pregătire mic dejun, hrănit animale
6.30–21.00	muncă la cîmp pe terenurile celor care o angajează
21.00–23.00	muncă în gospodărie, îngrijit copii
23.00	culcare

M.C. are 55 de ani, este căsătorită (soțul este pensionar), are 2 copii și 2 nepoți. Este patron al unei mici ferme de animale. Are 9 ha de pămînt pe numele ei și are în arendă 15 ha. A contractat un credit pentru a cumpăra semințe, îngrășăminte și pentru a se extinde, dar cu veniturile obținute a reușit cu greu să ramburseze creditul. Este hotărîtă să nu mai apeleze la credite. Predă laptele la o întreprindere de stat, dar consideră că prețul obținut este foarte mic, comparativ cu munca depusă. Și-ar dori să poată prelucra laptele și să comercializeze produsele singură, dar îi lipsesc utilajele și nici nu are cum transporta produsele la piață.

Profilul unei zile obișnuite de lucru a unei femei (M.C.) dintr-un sat al județului Brașov	
4.30–6.30	sculare, îngrijit animale
6.30–8.00	pregătire masa pentru lucrătorii cu ziua
8.00–13.00	muncă la cîmp
13.00–14.00	masa de prînz
14.00–20.00	muncă la cîmp
20.00–21.00	pregătire cina pentru familie și lucrătorii muls vitele, eventual supravegheat lucrătorii
21.00–22.30	spălat, îngrijit nepoții
22.30–23.00	culcare

I.T. are 53 de ani, este văduvă, are doi copii majori, a absolvit școala primară. Locuiește singură, muncește pămînt, crește animale, culege fructe de pădure și ciuperci pe care le predă unui întreprinzător local. Are o mică pensie de urmaș.

Profilul unei zile de lucru a unei femei (I.T.) dintr-un sat al județului Maramureș	
5.30–7.00	sculare, pregătirea hranei, furajarea animalelor
7.00–8.00	deplasare la cîmp (distanță de 5–6 km)
8.00–14.00	muncă la cîmp sau în pădure (cules fructe de pădure și ciuperci)
14.00–15.00	masa de prînz (hrană rece)
15.00–19.30	muncă la cîmp
19.30–20.30	deplasare acasă
20.30–23.00	îngrijirea animalelor, pregătirea hranei pentru a doua zi
23.00	culcare

Ce au în comun situațiile expuse? Ele descriu aceeași viață deosebit de grea și lipsită de orizont. Chiar dacă în unele cazuri femeile nu sînt sărace, viața pe care o duc este dură și izolată. Contribuie la aceasta, printre altele: numărul mare de ore de muncă primitivă pe care trebuie să le preste-

ze, atît la cîmp, cît și în gospodărie; barierele care le împiedică să-și lucreze pămîntul cu o mai mare productivitate și să-și comercializeze cu profit produsele; lipsa oricărui serviciu care să preia o parte din sarcinile care le revin în prezent în totalitate; lipsa oricărei expuneri la viața din afara gospodăriei, absența contactelor umane, a modalităților de informare și de transmitere a propriilor păreri.

Bineînțeles că și situația bărbaților de la sate este dificilă. Ei beneficiază însă de obicei de o minimă independență financiară. Sînt mai mobili și nu sînt captivii sarcinilor multiple din gospodărie și familie. În plus, au mai multe posibilități de informare, comunicare și asociere.

Efectele acestor diferențe sînt reflectate în cele mai diverse moduri: accesul dificil sau imposibil al femeilor singure la lucrări agricole mecanizate efectuate la timp (întreprinderile de stat sau particulare, conduse de bărbați, dau prioritate cererilor bărbaților); totala lipsă de încredere în programe de sprijin, cum sînt cele ce oferă credite avantajoase; lipsa unei minime informări civice și politice ce face ca femeile să poată fi ușor influențate de zvonuri fanteziste.

Cîteva date statistice

Care sînt dimensiunile populației la care ne referim? Femeile reprezintă jumătate din populația mediului rural. Este vorba despre o populație îmbătrînită, o treime din femei avînd peste 55 de ani.

În condițiile în care aproape 2/3 din forța de muncă masculină din mediul rural nu lucrează în agricultură (61%), majoritatea celor care lucrează în agricultură sînt femei, deși acest lucru nu este corect reflectat în statistici. Persoanele care declară că lucrează temporar sau parțial nu sînt înregistrate în forța de muncă. Fenomenul de îmbătrînire se regăsește și în forța de muncă feminină din agricultură, care, într-o proporție mai mare de jumătate, are peste 50 de ani. Femeile sînt ocupate în agricultură aproape în totalitate în sectorul privat (95,6%), spre deosebire de bărbați, în cazul cărora procentul este mai redus (79,3%).

Mai mult de jumătate din femei sînt înregistrate ca lucrători familiali neremunerați (restul fiind persoane angajate, lucrători pe cont propriu și cooperatori). În același timp, mai mult de jumătate din bărbați sînt înregistrați ca fiind lucrători pe cont propriu (restul fiind persoane angajate, patroni, lucrători familiali neremunerați și cooperatori). Diferența este subtilă, ea neexprimînd deosebiri de ordin legal, ci reflectînd prejudecăți adînc înrădăcinate, care nu sînt mereu explicite.

Ce este de făcut?

Rolul central pe care îl au femeile în agricultură în România nu este încă recunoscut. Nici nu se acordă o atenție vieții deosebit de grele cu care se confruntă femeile la țară. Și atunci, cum este posibilă proiectarea de strategii de creștere economică în

agricultură, atît timp cît problemele principalei „resurse umane” din agricultură sînt ignorate?

În toate statele democratice există politici de intervenție menite să compenseze ineficiențele mecanismelor de piață în privința șanselor egale ale femeilor și bărbaților. Înțelegerea rolului pe care îl au femeile în agricultură și analiza dificultăților cărora trebuie să le facă față ar trebui să devină priorități pe agenda oricărui partid politic din România. Programele politice ar trebui să conțină strategii și acțiuni specifice, de orientare a unei părți a banilor publici spre sate, pentru remedierea problemelor cu care se confruntă femeile. Astfel, s-ar putea încuraja:

● crearea de fonduri de investiție socială pentru sprijinirea activităților generatoare de venituri pentru femeile sărace

● îmbunătățirea accesului la piețe prin îmbunătățirea drumurilor și transporturilor la sate, inițierea de programe de asistență financiară și tehnică pentru crearea de micro-întreprinderi pentru prelucrarea și comercializarea laptelui și a altor produse

● crearea de unități de servicii care să ofere informații și cursuri, accesibile femeilor, privind munca în agricul-

Foto: Constantin Vaduva

tură, dar și prelucrarea și comercializarea produselor agricole

● crearea de servicii sociale care să degreveză femeile de o parte din responsabilitățile care le copleșesc în prezent (îngrijirea copiilor mici, îngrijirea bătrînilor și a persoanelor handicapate)

Întrebarea pusă la început revine, însă altfel exprimată: în ce măsură este posibilă remedierea unor simptome locale, atît timp cît nu sînt atacate sursele care le generează? Cu atît mai mult cu cît aceste surse au rădăcini adînci istorice, religioase și culturale. Ce șanse de izbîndă ar avea măsurile menite să îmbunătățească viața femeilor care muncesc în agricultură, atît timp cît societatea românească are puternice trăsături patriarhale și conștientizarea problematicii femeilor este la început? Poate de aici trebuie pornit. La urma urmelor, vremurile pe care le trăim, deși dificile, sînt interesante și pentru că ne forțează să ne punem întrebări pe care nu am fost învățați să le punem și ne determină să rezolvăm probleme pe care nu am fost obișnuiți să le rezolvăm.

GEORGETA GHEBREA
Institutul de cercetare a calității vieții

Educația fetelor și riscul integrării lor sociale

Din cauza modelului cultural diferit al socializării, fetele au mai puțină inițiativă, mai puțină creativitate, mai mult conformism

Modelul cultural al socializării fetelor în societatea noastră este mult diferit față de cel al băieților. Disponind de o libertate mai redusă, suportând un control mai sever, având o gamă mai redusă de profesii pe care le pot îmbrățișa, fetele ajung să manifeste un conformism mai accentuat, mai puțină inițiativă, chiar mai puțină creativitate. Și în afara familiei de origine, modelul discriminării dintre sexe persistă, femeile trebuind să înfrunte o situație de inferioritate pe planul activității profesionale și social-politice, situație dovedită de: cariera mai scurtă și mai discontinuă; puținele femei ajunse în posturi de conducere; ponderea mai mare a femeilor în rândurile șomerilor; veniturile medii mai reduse etc.

Aceeași situație dezavantajată a femeii persistă și în ceea ce privește repartizarea responsabilităților și a autorității în cadrul cuplului conjugal; deși există o supraîncărcare a femeii cu sarcini gospodărești, ea are un rol mai redus în procesul de luare a deciziilor în familie.

În continuare, voi prezenta câteva dintre rezultatele anchetei de teren „Tineret în România actuală”, desfășurată de Institutul de cercetare a calității vieții în anul 1994, pe un eșantion național reprezentativ pentru populația cuprinsă între 16 și 29 de ani (n = 1.255). Aceste rezultate punctează unele domenii în care discriminarea dintre sexe este decelabilă. De asemenea, rezultatele anchetei au condus la ideea că această discriminare este un construct social care cuprinde: socializarea în familia de origine, în școală, cadrul social normativ (formal, dar mai ales informal).

Fetele se simt mai singure decât băieții

Tineretele fete prezintă, într-o măsură mai mare, tendința de izolare socială. Astfel, la întrebarea: „Vă simțiți singur?”, fetele au admis acest sentiment în proporție de 32% față de numai 12% - băieții. Relațiile sociale ale fetelor sînt mai puțin extinse, mai puțin diverse decât ale băieților, ceea ce își pune, inevitabil, amprenta asupra experienței lor de viață și asupra performanțelor lor sociale.

Izolarea socială este însoțită - firesc - de o mai slabă propensiune spre participare socială (30% dintre fete sînt dispuse - în medie - să participe la diferite forme de activism social (mitinguri, asociații sindicale, partide, greve, marșuri) în raport cu 33% dintre băieții).

Este probabil ca ele să fie mai atașate modelului tradițional de repartizare a responsabilităților în familie și în societate - fapt pus în evidență și de indicii de toleranță a atitudinilor familiale. Ponderele persoanelor tolerante în rândul fetelor este¹ cu zece procente mai scăzută decât în rândul băieților (59% în raport cu 69%).

Pentru multe fete, relațiile sexuale sînt subsumate ideii de căsătorie

Este semnificativă poziția fetelor (comparativ cu aceea a băieților) față de practica relațiilor sexuale înainte de căsătorie. Astfel, în chestionarul nostru a fost cuprinsă și întrebarea: „În ce condiții considerați acceptabilă întreținerea de relații sexuale?”.

S-au propus trei variante de răspuns:

- 1) în orice situație de atracție reciprocă, indiferent de existența unui sentiment de dragoste;
- 2) numai cu cel (cea) pentru care există un sentiment de dragoste, indiferent de eventualitatea căsătoriei;
- 3) numai în cazul căsătoriei sau cînd urmează să se căsătorească.

Observăm că cele trei variante de răspuns acoperă spectrul: rigiditate - flexibilitate (tradiționalism - modernism). Prima variantă testează o nuanță a atitudinii liberale față de relațiile sexuale, mai aproape de libertinism.

Îată care au fost răspunsurile subiecților:

Nr. varianta	masculin	feminin
1. în orice situație	21%	1,4%
2. dragoste	61%	59,6%
3. căsătorie	18%	39%
total	100%	100%

După cum se observă, sexul reprezintă un criteriu de mare semnificație pentru diferențierea atitudinilor față de relațiile sexuale. Dacă o pondere importantă dintre băieții acceptă varianta „libertină”, ponderea fetelor care optează pentru această variantă este infimă. O altă discriminare puternică prezintă varianta 3. Fetele sînt mai atașate ideii de căsătorie, pentru o mare parte a lor relațiile sexuale fiind subsumate acesteia. Aceasta denotă, în opinia mea, o capacitate mai redusă de asumare a autonomiei individuale.

Obstacole de natură economică	fete		băieți	
	nr.	%	nr.	%
• lipsa locuinței	53		53	
• nesiguranța locului de muncă	32		33	
• venituri mici	43		48	
total	128		134	
Obstacole de natură relațională	fete		băieți	
	nr.	%	nr.	%
• dificultatea de a găsi partenerul potrivit	54		45	
• amestecul părinților	17,5		14	
total	71,5		59	

Fetele sînt mai înclinare să considere în mod frecvent că viața nu merită trăită (6% fetele, 4% băieții). Ele apreciază că au un control mai scăzut asupra propriei vieți. Fetele sînt mai predispuse la sinucidere. Astfel, ele se plîng, într-o măsură mai mare decât băieții, de stări de nervozitate, tristețe, anxietate. Aceste stări sînt provocate, de obicei, de un eveniment survenit în viața lor. Cele mai afectate de aceste evenimente sînt fetele. Ele reprezintă 65% dintre subiecții care au declarat că au suferit de pe urma decesiilor părinților și 78% dintre subiecții care suferă din cauza relațiilor

Foto: Constantin Văduva

Interesantă pentru mentalitatea tinerelor fete este și aprecierea obstacolelor în întemeierea unei familii. Se știe că, în ultimii 6 ani, rata nupțialității a scăzut în România într-un mod accentuat (de la 8,3 căsătorii la 1.000 de locuitori în 1990 la 6,6 căsătorii la 1.000 de locuitori în 1995).

Fetelor le este mai greu să se căsătorească, din cauza părinților și a dificultății de a-și găsi un partener

Chestionați asupra posibilelor explicații ale acestei situații, subiecții anchetei „Tineret 1994” au optat în mod diferit pentru contribuția diferitelor obstacole în încheierea unei căsătorii. Principalul criteriu de diferențiere a fost sexul subiectului. Astfel, dacă pentru băieții principalele obstacole sînt cele de natură economică (lipsa locuinței și veniturile mici), pentru fete principalele obstacole sînt de natură relațională: dificultatea de a găsi partenerul potrivit și amestecul părinților. Pentru ilustrare voi prezenta și ponderile procentuale, cu mențiunea că subiecții puteau alege două obstacole:

proaste cu părinții. Într-o anchetă de teren desfășurată, sub coordonarea dr. Elena Beca, de către Institutul de cercetare a calității vieții, în anul 1992, în mai multe licee bucureștene, 9% dintre subiecții anchetați au declarat că au încercat să se sinucidă; dintre acești subiecți, 71,3% au fost fete și numai 28,7% au fost băieți.

Toate acestea ne fac să credem că fetele au o poziție de inferioritate și că societatea nu a găsit răspunsurile adecvate de contracarare a acestei situații și de creare a unui parteneriat autentic. Cercetările noastre au conturat o imagine prea puțin încurajatoare pentru capacitatea tinerelor de a se afirma în plan social-politic și, de asemenea, pentru șansele pe care contextul social le oferă acestei afirmări. Fără o intervenție la nivelul microstructurilor sociale, fără un cadru instituțional și legislativ stimulativ la nivel macrosocial, actuala situație are toate oportunitățile de a se perpetua.

NOTE

¹Indicele de toleranță a cuprins 6 itemi referitori la unele manifestări din sfera familiei și sexualității (homosexualitate, relații extraconjugale, relații sexuale premaritale, divorțuri, copii extramaritale, nepedepsirea corporală a copiilor).

FRADO-PROD CONFEȚII DAMĂ
la magazinul Eva și la cel din str. I. Cămpineanu 21
Directoare: Oltea Leșiacu

Firma așteaptă
proponeri
constructive
de colaborare

Participarea femeilor în procesul politic

Foto: Iulian Puiu

Interesul în politică

Întrebare: În ce măsură sînteți interesat de politică?
Procentaj al răspunsurilor „Foarte interesat”:

	Total bărbați	Total femei	Bărbați studii sup.	Femei studii sup.
România	13	5	28	15
Polonia	15	8	30	26
Republica Cehă	24	10	50	30
Slovacia	19	10	43	31
Bulgaria	18	12	30	26
Rusia	17	8	25	10
Ucraina	18	8	30	14
Estonia	18	9	26	14
Letonia	12	6	22	9
Lituania	13	8	23	12

O reprezentare simbolică

Procentul relativ ridicat al femeilor participante în politică era o realizare adesea citată în țările fostului bloc sovietic. Dar participarea era mai mult simbolică: puține femei dețineau poziții importante în luarea deciziilor (în partidul comunist), iar cele mai multe femei implicate în politică erau alese doar pentru îndeplinirea procentelor. Era foarte populară o glumă „Cîte mulgătoare fac parte din Comitetul Central?”.

Una dintre primele consecințe ale căderii comunismului a fost scăderea acută a reprezentării femeilor în politică. Pe măsură ce în această regiune au avut loc alegeri democratice, numărul femeilor alese pentru ocuparea unor funcții naționale și locale a scăzut. În alegerile sovietice din 1989, de pildă, numărul femeilor deputat în Sovietul Suprem a scăzut de la 33% la 16%, deși anterior ele dețineau aproape jumătate. În Ungaria, numărul femeilor din Parlament a scăzut de la 21% la 7%. În România de la 34% la 4%, iar în Cehoslovacia de la 30% la 9%.

Cu toate acestea femeile cu studii superioare participă intens la viața politică, uneori sînt chiar mult mai

active decît bărbații. Este un fapt important în societățile post-comuniste, unde participarea politică nu mai este motivată de nevoia manifestării loialității față de partid sau de promovarea profesională, ci chiar de dorința de a influența deciziile guvernamentale.

La ultimele alegeri naționale, în toate țările, procentul de participare al femeilor a fost egal sau chiar mai mare decît al bărbaților.

Participarea la vot

Întrebare: Ați participat la ultimele alegeri naționale?
Procentaj de răspunsuri „Da”:

	Total bărbați	Total femei	Bărbați studii sup.	Femei studii sup.
România	79	78	86	95
Polonia	65	62	84	87
Republica Cehă	71	71	89	92
Slovacia	74	77	91	89
Bulgaria	81	80	85	87
Rusia	56	57	66	64
Ucraina	74	75	82	82
Estonia	48	53	64	65
Letonia	55	55	58	64
Lituania	65	66	84	81

Activitatea politică în care s-au implicat cel mai puțin femeile a fost înscrierea într-un partid, avînd în vedere consumul de timp pe care îl necesită calitatea de membru al unui partid.

profesor + un cursant), organizate conform orarului și programului convenabile solicitantului • cursuri la sediile firmelor
Prețurile sînt foarte avantajoase pentru cursurile desfășurate în timpul dimineții.
2. FCE este importator direct și distribuitor autorizat de cărți și materiale educaționale audiovideo CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS. Cărțile și materialele pot fi consultate și achiziționate la sediul firmei la prețurile cele mai mici din țară.
3. FCE organizează tabere de vară pentru învățarea limbilor străine în Marea Britanie, Germania și Italia în colaborare cu instituții de învățămînt din aceste țări. Activitățile sînt conduse de profesori specializați în Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, iar cursurile se desfășoară în laboratoare audiovizuale dotate cu rețea de calculatoare IBM PC și folosesc materiale de uz internațional, de ultimă oră.
SEDIUL CENTRAL AL FCE ESTE ÎN BUCUREȘTI, STRADA GEN. BERTHELOT NR. 24, CÔRPA A, SCARA C. TELEFON 3122104, 6131880, 3121348 / FAX 3122106.

Înscrierea într-un partid politic

Întrebare: V-ați gândit vreodată să deveniți membru al unui partid politic?

Procentaj de răspunsuri „Da”:

	Total bărbați	Total femei	Bărbați studii sup.	Femei studii sup.
România	10	6	22	7
Polonia	12	6	21	10
Republica Cehă	20	7	36	16
Slovacia	15	8	24	32
Bulgaria	23	13	43	32
Rusia	13	8	22	15
Ucraina	10	4	25	9
Estonia	10	5	20	6
Letonia	13	11	28	15
Lituania	8	6	18	12

Deși s-ar putea să fie mult mai puține femei implicate în politică acum, cînd sistemele de procente de participare la guvernare, care le garantau un anumit procent de poziții oficiale au fost înlăturate, din rîndul femeilor apar lideri puternici, acestea ocupînd poziții din ce în ce mai importante. De exemplu, în Republica Cehă, Dagmar Buresova a fost ministru de Justiție și președintă a Consiliului Național al Cehiei; în Polonia, Hanna Suchocka a fost prim-ministru, iar Hanna Gronkiewicz-Waltz este președinta Băncii Naționale a Poloniei; în Bulgaria, Anastasia Dimitrova-Mozer este președinta Uniunii Populare Agrare a Bulgariei, iar Reneta Indjova a fost președinta Agenției de Privatizare pînă în toamna anului 1994, cînd a funcționat timp de cîteva luni ca prim-ministru interimar.

Femeile pot să meargă la vot în număr impresionant dacă există candidați viabili și platforme politice

atrăgătoare, și dacă ele cred că voturile lor pot aduce o schimbare. Intențiile de a semna o petiție și de a participa la o mișcare de protest – activități menite să influențeze activ deciziile politice – au fost mai mari decît atitudinea reală raportată de femeile din cele mai multe țări.

Participarea la proteste

Întrebare: Ați participat vreodată la un protest legal, marș sau demonstrație?

Procentaj de răspunsuri „Da”:

	Total bărbați	Total femei	Bărbați studii sup.	Femei studii sup.
România	17	11	26	34
Polonia	17	9	24	23
Republica Cehă	58	41	78	68
Slovacia	41	31	60	65
Bulgaria	19	15	40	50
Rusia	14	14	17	19
Ucraina	14	10	16	16
Estonia	24	20	39	32
Letonia	31	28	42	38
Lituania	32	26	55	46

Totuși, în rîndul femeilor cu studii superioare se înregistrează un declin în dorința de participare la activitățile politice. Acest lucru poate să fie datorat dezamăgirilor lor în privința politicii curente. Totuși, deoarece probabilitatea ca femeile cu educație superioară să fie active politic este mai mare, este posibil ca ele să-și reia activitatea politică în momentul în care vor considera că o asemenea activitate merită efortul.

Adaptare după Susan Gigli, Toward Increased Participation in the Political Process, publicat în Transition, septembrie 1995

Responsabil de supliment: Gabriela Adameșteanu
Redactori: Rodica Palade, Cezar Paul-Bădescu, Diana Turconi, Oana Armeanu, Horațiu Pepine
Grafician: Dan Perjovschi
Tehnoredactor: Alexandru Cirip
Corectori: Georgeta Ducman, Lucian Piucă, Iulian Anghel, Virgil Marinescu
Introducere text: Marilena Tudor
Publicitate: Diana Turconi, Virgil Marinescu

Supliment realizat cu sprijinul Băncii Mondiale

FIATEȘTE CENTRU EDUCAȚIONAL

(Membru Colectiv al Asociației Oamenilor de Știință din România)

Președinte prof. LUCIA HOHAN

DOMENII DE ACTIVITATE

1. Cursuri de înfișiere și perfecționare în limbi străine (engleză, franceză, germană, italiană)

• adulți: cursuri de limbă engleză, franceză, germană, italiană conversațională • cursuri de limbă engleză, franceză, germană, italiană în colaborare cu profesori specializați în Marea Britanie, Franța, Germania, Italia, iar cursurile se desfășoară în laboratoare audiovizuale dotate cu rețea de calculatoare IBM PC și folosesc materiale de uz internațional, de ultimă oră.

2. Cursuri de pregătire pentru susținerea examenelor: CAMBRIDGE FIRST CERTIFICATE, CAMBRIDGE PROFICIENCY CERTIFICATE, TOEFL CERTIFICATE

• elevi: cursuri intensive pe perioada vacanțelor, cu studiu individual pe rețea de calculatoare compatibile IBM PC • cursuri de dimineață

Tipuri de cursuri: • grupe de maximum 18 persoane, organizate conform orarului și programării FCE • cursuri individuale (un